

Publicerad i *Cuadernos de Ruedo ibérico* n° 25, juni-juli 1970

Juan Andrade

Krisen i den kommunistiska rörelsen: från Komintern till Kominform

Jag måste medge att jag till en början alltid hyser stora farhågor när jag ska ta itu med att läsa en bok som skrivits av en gammal kommunistisk ledare som har brutit banden med partiet, och som försöker rättfärdiga eller förklara sina nuvarande politiska positioner. Vanligtvis avslöjar sig en renegat, i termens värsta betydelse, som har sålt sin själ till djävulen, och som försöker skaffa sig meriter genom att ångerfullt utöva en frenetisk antikommunism, varvid han inte endast attackerar den stalinistiska byråkratin, utan också allt som framstår som anti-kapitalistiskt, som de socialistiska idéerna i allmänhet. Det är ett sätt att försöka rättfärdiga att man nu ämnar tjäna andra intressen. Det är sådana som slutar som fullständiga avfallingar, och tyvärr har jag stött på ett antal sådana exempel.

Men när det gäller hans avsikter känner vi oss omedelbart lugnade med Fernando Claudíns bok. *Krisen i den kommunistiska rörelsen: från Komintern till Kominform*,¹ första delen av ett mycket viktigt verk som ska utgöras av två delar², är en hederlig bok, en produkt av tankarna hos en gammal revolutionär som inte vill upphöra att vara revolutionär, och framför allt en djupgående studie, som det tyvärr inte finns många av inom den spanska bibliografien, som är så torftig när det gäller teoretiska eller historiska analyser av den socialistiska rörelsen.

Nu är jag rädd för att hos en och annan läsare ge det intrycket, som jag delvis själv fått, av att vi har att göra med ett förvirrat arbete. Detta pga hur Claudín formulerar och t o m uppkonstruerar negativ kritik mot Kommunistiska internationalen under hela dess utvecklingshistoria, särskilt i dess inledning, innefattande Lenins och Trotskijs tid. Det sägs att Claudíns uppfattningar beträffande grundandet av Komintern har inspirerats av Otto Bauers syn på bolsjevismens och leninismens ideologi. Oavsett om detta inte är avsiktligt, utan bara en tillfällighet, så rör det sig huvudsakligen om ett kriterium av reformistiskt revisionistiskt slag, en sorts räddningsplanka som Claudín klamrar sig fast vid, i den besvikelse han drabbats av.

Jag kan inte heller undgå att ge uttryck för min förvåning över att en begåvning som uttrycker sig med en sådan kritisk klarhet genom alla boksidorna, kunde undgå att inse vidden av stalinismens degenerering ända fram till 1956, då Chrusjtjov avgav sin rapport, och sedan väntade ända till 1965 innan han slutligen bröt med stalinismen. Ändå erkänner han – och detta är ett bevis på Claudíns seriositet – att han var ”alienerad”, att ”året 1956 innebar för mig, liksom för så många andra kommunister, början till en brytning med en bekväm och optimistisk föreställning om vår rörelses tillstånd och perspektiv. Till dess hade inte dess förflutna och nutid och inte heller dess framtid utgjort något problem. Marx och Engels, Lenin och Stalin, mänsklighetens supergenier, hade löst alla viktiga storheter i ekvationen.” Och för att förekomma möjliga invändningar mot denna karikatymässiga beskrivning, förklarar Claudín uppriktigt: ”Det är väl överflödigt att tillägga att denna bok inte bara är en kritik av den kommunistiska rörelsen, utan också en självkritik från författaren.” Tyvärr är en sådan uppriktighet inte så vanlig.

Vilken slutsats kan man, i perspektiv, dra av Claudíns intressanta bok? Det är inte särskilt lätt att säga. Man kan göra en tolkning baserad på några formuleringar precis i bokens inledning:

¹ Se [Krisen i den kommunistiska rörelsen, band 1](#) och [Krisen i den kommunistiska rörelsen, band 2](#) (på marxistarkivet).

² Den andra del som här avses kom aldrig att ges ut

”Enligt min mening (är det) inte marxismen som har gjort ett historiskt misslyckande, utan en bestämd dogmatisering och förvrängning av det marxistiska tänkandet. Marxismens kritiska och revolutionära väsen, och många av dess grundläggande idéer och teser är fortfarande levande och giltiga. Naturligtvis under förutsättning av att vi kommer överens om att placera Marx i hans historiska sammanhang och att fortsätta hans arbete med vederbörligt hänsynstagande till vår tids verklighet. Eller m a o att behandla och använda marxismen på ett marxistiskt sätt.”

Okej, men det är just detta som är själva kärnproblemet. Sedan väldigt många år har återuppbyggnaden av den nationella och internationella revolutionära rörelsen *gått i stå*. Vad det handlar om är att finna en utväg för att sätta igång den.

Bokstavligt tolkat verkar inte detta uttalande fordra några invändningar, trots att det fullständigt lämnar leninismen åt sidan. Sedan jag har tagit del av hans arbete och det allmänna kritiska tänkande som det genomsyras av, förefaller det mig dock som att Claudín, trots all sin goda vilja, inte sänder på samma våglängd som den gamla marxistiska revolutionära oppositionen och som de nya unga generationerna av marxist-leninister. Om vi förnekar just de principer och den taktik som utformades vid bildandet av Tredje internationalen, och håller oss till Claudíns ställningstaganden skulle vi slutligen hamna i en ny sorts ”två-och-en-halv-International”, eller snarare i en ”italiensk” kommunism, med flera centra, som letar efter en regeringsöppning för partiet, vars ”liberalism” à la Longo och Améndola har visat sig i praktiken genom uteslutning av ledarna för *Il Manifesto*.

Krisens ursprung

Det första bandet av *Krisen i den kommunistiska rörelsen* behandlar huvudsakligen upplösningen av Komintern, det spanska inbördeskriget, erfarenheterna av folkfronten och av kampen i kolonierna, de misslyckade revolutionerna i Frankrike och Italien, revolutionerna utan tillstånd (Jugoslavien och Grekland), den stora alliansen mellan de två lägren, uppdelningen i ”intressesfärer”, Kominform och den nya taktiken. Det andra bandet ska enligt uppgift få titeln ”Från 20:e kongressen till invasionen av Tjeckoslovakien”, dvs. fram till nutid.

Verket är omfattande och av stort informativt intresse, men randanmärkningarna och kommentarerna till de fakta som ges kräver i sin tur observationer och kritik som det är omöjligt att ge inom det begränsade utrymmet i en artikel. Vi ägnar oss därför åt det mest övergripande.

Verket inleds med upplösningen av Komintern, ”som styrande centrum för den internationella arbetarrörelsen”, den 10 juni 1943, dvs en av de så många otjänliga manövrerna från Stalins och hans funktionärers sida. Författaren konstaterar att detta faktum, upplösningen av Komintern, fram till idag har blivit föremål för mycket knapphändig uppmärksamhet, och detta är sant. För de främsta kritikerna av Komintern, trotskisterna enligt Claudín, var ”slutet logiskt för arrangemanget med Komintern som organ för Sovjetunionens utrikespolitik”, och i Deutschers bok *Stalin* förs dessa tankar fram gång på gång. För all världens stalinister handlade det om den politik som var nödvändig att föra. Claudín har sin egen tolkning ”efter att ha studerat frågan”.

Han anser att det finns olika motiv

”men bland en uppsättning mycket komplexa faktorer [...], när man i själva verket till en kritisk punkt, vid en historiens skiljeväg – upplösningen sammanfaller med den avgörande vändpunkten i kriget till förmån för koalitionen mot Hitler, och sammanhänger intimt med denna – politiska processer och strukturer vars premisser hade börjat skapas redan på Lenins tid. Det är den sista episoden i en stor kris, som inleddes 1921, när den kapitalistiska världens faktiska utveckling kom i motsättning till en del av Kominterns teoretiska, politiska och organisatoriska förutsättningar”.

Claudíns slutsats i fråga om upplösningen av Komintern är alltså att den genomfördes plötsligt våren 1943 på order av Stalin, vilket det inte råder minsta tvivel om. Och att detta beslut hade tillkommit för att underlätta förhandlingarna mellan Stalin-Roosevelt-Churchill, inte endast för att säkra Tysklands nederlag, utan också för att genomföra uppdelningen av världen mellan ”de tre stora”. Men det var också effekten av en bakomliggande orsak, av en hel process, nämligen den urartning som följt på Stalins allmakt. Och i sökandet efter orsakerna går författaren faktiskt mycket långt, alltför långt. Det är just denna del av hans verk som är mest tvivelaktig, och som eftertryckligt måste bestridas. Ty det hela är redan mycket paradoxalt i sig, med tanke på att när författaren efter många år som militant inom Komintern, kommer fram till en förståelse av vad stalinismen var, då går han så långt att han förnekar själva nödvändigheten av Kominterns bildande.

När man i efterhand analyserar Lenins överväganden kort efter oktoberrevolutionen och de perspektiv som erbjöds i Europa, då ser man att bolsjevikerna ansåg det nödvändigt att skapa Komintern. Claudín framhäver att beslutet antogs i strid mot de tyska spartakisternas uppfattning och tillägger att de var den viktigaste revolutionära gruppen.

Detta är sant om man avser deras teoretiska betydelse och om man endast tar med i beräkningen de grupper som redan var fristående från socialdemokraterna, men inte om man medräknar de strömningar som redan organiserats inom de socialistiska partierna i Europa. Spartacusförbundet inkluderade 1918 endast femhundra militanter, visserligen mycket exklusiva, men det befann sig vid sidan av en mastodontorganisation som den tyska socialdemokratin, varför det var förklarligt att dess ståndpunkter inte var identiska med bolsjevikernas. Att bilda kommunistpartiet i Tyskland var inte enkelt, vilket visade sig när det hade grundats och på det sätt kampen mellan de tre ideologiska strömningarna manifesterade sig vid dess start: Luxemburg-anhängare, anarkosyndikalister och bolsjevik.

Claudíns argumentation för att ifrågasätta nödvändigheten av att bilda Komintern vid den aktuella tidpunkten och med de karakteristika som den upprättades, utgår från Lenins optimistiska åsikter, som motsvarade konjunkturen och räknade med ett snabbt förlopp för revolutionens utveckling i Europa. Och i och med att detta aldrig inträffade, drar Claudín slutsatsen att Lenin hade formulerat ett schema för den aktuella situationen, och att det var inom ramen för detta som han hade kommit fram till att man behövde skapa ett organ för världsrevolutionen: Komintern.

Sanningen är att varken Karl Marx, till vars uppfattningar verkets författare också visar sig kritisk, eller Lenin var profeter eller siare som med visshet kunde garantera framtiden för den historiska utvecklingen eller dess möjliga förvecklingar: de analyserade tillgängliga fakta för att visa på de möjliga utvecklingsvägarna. Och läget i Europa under den aktuella epoken var precis så som Lenin beskrev det, fullt av förhoppningar om den socialistiska revolutionen, vilket krävde att man organiserade verktyget för att förbereda sig och samordna aktionen, något som enbart lät sig göras i internationell skala.

Men Claudín begränsar sig inte till att döma ut bildandet av Tredje internationalen som förhastat och att sätta Lenins teoretiska och politiska åsikter i motsättning till vad som hände efteråt, utan han bekämpar också hårt en av de regelsamlingar som utgjorde grunden för den nya revolutionära organisationen: de 21 villkoren, som han betecknar som ingenting mindre än en ”modell för sekterism och byråkratisk metod inom arbetarrörelsen”.

Otvivelaktigt har Claudín under hela sin gärning som militant och som ledare, varit inte endast alienerad utan bedragen. Hans kriterium, som kommer till uttryck genom hela denna del av hans verk, får honom att i sin retrospektiva kritik ofta bortse från den dåvarande konkreta situationen och de rådande omständigheterna; det är i grund och botten en sorts revisionism, inte bara en korrekt sådan gentemot den stalinistiska urartningen, utan mot

Lenins och Trotskijs epok. Allt gjordes alltså fel, vilket förklarar den skamliga urartningen av de kommunistiska partierna; detta är den slutsats man ibland kan dra av hans analys. Det är inte så att det skulle finnas avsiktligt illvilliga åsikter i verket, men jag tycker mig se, oberoende av hans intresse och stora meriter, att det finns en viss begreppsmässig oreda och stilmässig förvirring på grund av en alltför nitisk strävan att kritisera det förflutna, som nästan leder honom fram till slutsatsen att stalinismen var implicit inbyggd i leninismen.

Jag tror tvärtom att en ny revolutionär socialistisk international åtminstone måste inspireras av de 21 villkoren för att upprätta regler för anslutning av de nationella sektionerna och för att införa en disciplin i handling. Den socialistiska revolutionens internationella vapen kan inte baseras på ”människor som vill väl” och ännu mindre av professionella politiker som är ute efter egna positioner, som det fanns och finns ett överflöd av i de socialdemokratiska partierna. Den (socialistiska revolutionen) har rätt att, och är tvungen att försäkra sig mot all deformation. Dessutom, eftersom partierna eller grupperna hade friheten att acceptera eller förkasta förslaget, kan man inte på något sätt kalla det för en byråkratisk metod.

De 21 villkoren infördes främst på grund av läget i det franska socialistpartiet. Bildandet av Tredje internationalen väckte en väldig rörelse av sympati och entusiasm i socialistpartiets led i synnerhet och inom arbetarklassen i allmänhet, något som visade sig vid Tours-kongressen, som med stor majoritet tillstyrkte anslutning till Tredje internationalen. Men åtskilliga lokala potentater, advokater och strebrar av typen politikerproffs, försökte att tillfälligt anpassa sig för att få det nya partiet att avvika från sina revolutionära principer. Det var naturligt att man önskade höja ribban för att hindra tillträde för alla dessa element: detta var de 21 villkoren.

Den olägliga revolutionen: Spanien 1936 – 1939

Det kapitel ägnas åt inbördeskriget och revolutionen i Spanien består endast av tjugio sidor (förutom ett stort antal kompletterande fotnoter, som är mycket intressanta). Det känns en aning underligt med denna nedkortning av temat, inte endast för att författaren är spanjor, och alltså innehade viktiga ledningsfunktioner, utan också för att ”russifieringen” av Spanien, en term som han använder på ett välfunnet sätt vid andra tillfällen, nådde sin maximala grad i vårt land, och framför allt eftersom det var under denna som stalinismen för första gången i Europa framträdde som en kontrarevolutionär och aktivt terroristisk kraft: det var där som dess ”övertalningsmetoder” gjorde sina första erfarenheter utomlands.

Förvisso kunde Stalins international från början vare sig värdera eller förstå utvecklingen av den spanska revolutionen, som inleddes efter det att Primo de Riveras diktatur fallit, och som Manuilskij uttryckte det 1930 inför Kominterns ledning, ”att en revolution i Spanien hade mindre betydelse än en strejk i vilket land som helst”. Men denna nedvärdering av den spanska arbetarrörelsen hade sitt ursprung i att PCE hela tiden fram till 1932 hade bevarat en viss åsiktsfrihet och självständighet i beslutsfattandet gentemot den högre instansen, även i fråga om tillämpningen av dess huvudresolutioner. I detta avseende skulle det till exempel vara av stort historiskt intresse att studera krisen i PCE under 1932, då Bullejos-Adame-Trilla-gruppen revolterade mot Kominterns exekutivkommitté och ersattes av Díaz-Pasionaria-gruppen, som gav sig hän åt att fullständigt tämja den spanska sektionen, under den stalinistiska *managern* Palmiro Togliattis (*Ercoli*) höga ledning, i sorgligt minne ansvarig för hela den politik som genomfördes i Spanien, några år före och under inbördeskriget.

Stalin och hans organ tillmätte den spanska utvecklingens betydelse först när de oväntat fann sig stå mitt i inbördeskrigets verklighet. Att säga som Claudín, att de andra arbetarorganisationerna inte var medvetna om fascismens starka utveckling redan före 1936, och att det bara var PCE som påtalade detta är en aning barnsligt. Sedan republiken utropats den 14 april 1931 kunde kommunisterna faktiskt inte låta bli att se fascister överallt; i brist på program och

perspektiv hade de inte någon annan propaganda än att utmåla varenda jäkel som fascist: den socialistisk-republikanska regeringen var fascistisk, socialisterna var socialfascister, de frihetliga anarkofascister; varje dag hittade de en ny fascistisk ledare: Alcalá Zamora, Azaña, Miguel Maura, Indalecio Prieto och ingen vet hur många ytterligare politiker. De nådde t o m en punkt när de såg en fascistisk fara i José Ortega y Gasset. Kan man betrakta denna politiska oansvarighet, detta ständiga skrän som politisk medvetenhet? Å andra sidan underlät inte något arbetarparti eller någon arbetarorganisation att på ett ansvarigt sätt peka på utvecklingen av den fascistiska faran, och i till exempel Madrid var det socialisterna som satte igång de mest aktiva våldshandlingarna gentemot Falangen från första början.

Författaren rubricerar Spanien-kapitlet ”Den olägliga revolutionen”, och visst är det så. För Stalin hade faktiskt föredragit att den aldrig hade ägt rum, att den inte hade komplicerat hans diplomatiska manövrer med västmakterna efter pakten med Laval. Den spanske ambassadören i Moskva, Pascua, som åtnjöt den ryska regeringens fulla förtroende, förklarade öppet för Azaña: ”För Sovjetunionen är den spanska frågan av underordnad betydelse.” Men när revolutionen oväntat hade dykt upp, försökte man dra fördel av den genom att begränsa dess räckvidd så mycket som möjligt och försöka få över all avgörande makt i sin egen riktning. För att genomföra detta hade man sitt verktyg: Pasionaria och den ledande gruppen kring henne. Men det fanns också vissa faror: oppositionen från Largo Caballero, CNT-FAI och POUM. Framför allt var det av yttersta vikt att ha polisen och de väpnade styrkorna i sina händer, något som deras agenter envetet strävade efter. Med hjälp av en mängd ”ryska” experter lyckades de på några månader ta kontrollen över polisens och militärens apparat. Även om de sovjetiska ”specialisterna” var skickliga på att infiltrera hela den befintliga statliga strukturen, visade de ingen större genialitet när det gällde militärt kunnande. Det är omöjligt att hitta någon framgång för de strategiska militära operationerna, något som aldrig har undersökts närmare, trots att det skulle vara mödan värt. Men deras prestationer visade sig fullständigt effektiva på repressionens område.

De spanska kommunisterna verkställde troget denna Stalins politik. För att lugna västdemokratierna måste de likvidera alla socialistiska inslag i revolutionen, vilket var hela den politik som då intresserade Stalin. Pepe Díaz läste deklamationer som skrivits av Togliatti, Gerö, bulgaren Stepanov eller den argentinske halvfiguren Codovila; Pasionaria höll sina tal enligt manus som författades av dem. Claudín återger, ur Azañas memoarer, en dialog mellan republikens president och Pasionaria, som hade besökt honom för att framföra vissa klagomål. Om mötets avslutning säger Azaña: ”Jag förmodar, sa jag henne skrattande, att ni har uppskjutit det där med proletariats diktatur en kort tid.” Vilket Pasionaria besvarade med: ”Ja, herr president, för vi har sunt förnuft.” Och faktum är att Dolores hade rätt: I själva verket önskade de inte det spanska proletariats diktatur, utan den sovjetiska byråkratins diktatur i Spanien, vilket de tyvärr uppnådde.

Problemet med POUM

Jag tillåter mig nu att referera Claudíns anspelningar beträffande POUM. Det är inte så att hans tolkningar eller överväganden innehåller några allvarliga felaktigheter och är absolut inte tendentiösa. Den utveckling, som kulminerade i repressionen mot detta parti, är i sitt sammanhang korrekt, men kortfattat skildrat. Från den tidpunkt då POUM:s press energiskt protesterade mot avrättningarna av det gamla ryska bolsjevikgardet i Ryssland, blev POUM obönhörligen dömt, det var Moskvadiktaturens svarta odjur. Claudín förstod inte detta då, han var ”alienerad”. Men jag anser att han begår två grova misstag.

För det första gör han bedömningen att – inför den stalinistiska kampanjen – ”POUM:s politiska teser under denna period spelade den provokation som höll på att förberedas mot organisationen, och som den var fullt medveten om, i händerna.” Att ”spela provokationen i

händerna” innebär för författaren till exempel att Andrés Nin under ett celebret möte i Barcelona i mars 1937 sade: ”Fastän styrkeförhållandena inte är lika gynnsamma som under revolutionens första månader, är de sådana att proletariatet under de rådande omständigheterna kan ta makten utan att tillgripa väpnat uppror.”

Det är säkert en ren slump, men dessa yttranden av Nin blev också blev Trotskijs huvudkritik i dennes kamp mot POUM, även om han naturligtvis såg problemet ur en helt annan vinkel.

Det handlar här inte om att angripa trotskismens åsikter, hur felaktiga och demagogiska de än må vara i denna fråga liksom i så mycket annat beträffande den spanska revolutionen, utan att påvisa Claudíns misstag. Att bara återge en fras tagen ur sitt sammanhang, från tid och plats, innebär att begå ett fel. Vi måste för det första klargöra att Nin endast syftar på situationen i Katalonien, inte i hela Spanien, där bilden var annorlunda och kommunisterna redan hade befäst sitt inflytande. Situationen i Katalonien var fortfarande helt annorlunda, fastän massintroduktionen av kommunister började märkas av, och det var detta Nin ville försöka få stopp på: CNT-FAI innehade hela den avgörande tyngden i detta läge, och POUM var, trots sin litenhet, dynamiskt och kunde räknas som en kraft med positivt inflytande bland de katalanska revolutionära arbetare som inte tillhörde CNT. En gemensam aktion med ett beslutsamt tryck skulle ha kunnat räcka för att bilda en arbetarregering under dessa omständigheter. Det är detta som Nin ville uttrycka, med adress till CNT- och FAI-ledarna, i den konjunktur av begynnande nedgång för revolutionen i Katalonien, och han insåg också de risker som ett väpnat uppror skulle ha fört med sig.

Den andra iakttagelse som jag vill föra fram gäller det påstående Claudín gör om händelserna i maj 1937, då det skedde ”en väpnad sammandrabbning mellan regeringsstyrkorna, som huvudsakligen representerades av PCE:s styrkor, samt POUM och en fraktion av anarkosyndikalisterna”. Detta påstående svarar inte på något sätt mot den historiska verkligheten, utan fredar tvärtom den version som vid den tiden gavs av stalinisterna i dess nationella och internationella press. POUM utlöste inte händelserna, ty dess styrkor var inte tillräckligt stora för att göra detta, inte heller deras inflytande över CNT-FAI. De välldes fram oplanerat som en konsekvens av attacken mot telefoncentralen i Barcelona, ur svaret från de arbetare som arbetade där och genom att CNT officiellt proklamerade generalstrejk, och inte från ”en fraktion av anarkosyndikalisterna”. POUM gjorde inget annat än att stödja en rörelse av arbetarsolidaritet mot den stalinistiska kontrarevolutionen, och trots att det hade reservationer mot de uttryck som kampen tog sig. Det hade inte gjorts några förberedelser och det var en kamp som fördes spontant med revolutionens nedgång som bakgrund.

För mig, liksom säkert för många andra, är det mycket känsloladdat att Claudín, som uppenbarligen vill avlasta sitt samvete, skriver följande rader vilket hedrar honom mycket:

”...repressionen mot POUM, och i synnerhet det avskyvärda mordet på Andrés Nin är det svartaste bladet i PCE:s historia. PCE blev medbrottsling till det brott som begicks av Stalins hemliga polis. Liksom alla andra kommunister i världen vid denna tid och många år framöver, var vi spanska kommunister utan tvivel förblindade av de monstruösa lögnerna som fabricerats i Moskva. Men detta befriar oss inte från vårt historiska ansvar. Det har gått fjorton år sedan SUKP:s 20:e partikongress (1956), och PCE har fortfarande inte gjort självkritik eller erbjudit sig att samarbeta för att reda ut vad som hände. Även om vi antar – och detta är enligt min mening ganska troligt – att de nuvarande PCE-ledarna inte kan bidra med så mycket till det som redan är känt, skulle de åtminstone kunna kräva av SUKP att det offentliggör den information som endast det besitter. Nin-affären tillhör Spaniens historia, inte bara Sovjetunionens.”

Detta är som att krama vatten ur sten. Trots att Claudín har slutat att endast läsa stalinistisk ”litteratur”, för att börja informera sig från de verkliga källorna och har upptäckt mycket, visar detta att han i viss mån fortfarande simmar i alltför stormiga vatten för att veta hur han

säkert ska kunna ta sig ur vågsvallet. Hur är det möjligt att be Brezjnev om sanningen? Pasionaria och hennes närmaste kände inte till detaljerna, de som utförde mordet avrättades i sin tur när de återvände till Ryssland, och operationens inspiratör, Palmiro Togliatti, som redan är död, är nu helgonförklarad av det italienska partiet. Och man har nu officiellt bekräftat att han var en man som Stalin hade det högsta förtroende för.

Den tyska erfarenheten

Det kapitel som ägnas åt ”den tyska erfarenheten” är mycket komplett och i stort sett korrekt. De förhastade upproren och de fel som begicks var i själva verket en katastrof för Kommunistiska internationalen, som hyste stort hopp om utgången av den tyska revolutionen, inte endast för den hjälp detta skulle kunna ge åt de tyska arbetarna och bönderna, utan i första hand för den väldiga impuls som den skulle kunna ge åt världsrevolutionen med tanke på den högre nivån av allmän förberedelse hos de tyska arbetarna. Men det tyska partiet kunde inte leva upp till behoven: den putschistiska (kuppstade) taktiken, den interna splittringen, utslutningarna och framför allt ”marsaktionen” var förödande för alla möjligheter till ett framgångsrikt resultat.

Partiet leddes i tur och ordning av Paul Lévi-Clara Zetkin-gruppen som avlägsnades som en konsekvens av ”marsaktionen”; Brandler-Thalheimer-gruppen som kallades höger; Ruth Fischer-Maslows vänsteristiska grupp, innan Stalin slutligen fann sin man, den ytterst mediokra Thälmann, som hade avvisats av hela partikadern pga sin brist på kapacitet och teoretiska kunskaper, men som Stalin skulle göra till en nästan legendarisk internationell figur, som till punkt och pricka utförde alla krumbukter i den tyska politiken som ledde till att partiet krossades och underlättade utvecklingen av hitlerismen.

Vid Kominterns exekutivkommittés tionde plenarmöte utvecklades en omsvängning i fråga om vilken politik man skulle föra, på grundval av information från två andra ljushuvuden, Manuilskij och Kuusinen. Då föds den högtidliga och olycksaliga teorin om ”socialfascismen”, som grundade sig på åsikten att socialdemokratien fungerade som en borgarklassens kamporganisation, som kunde räkna med kapitalismens aktiva stöd. ”Socialdemokratins och fascismens mål är identiska. Dessa organisationer motsäger inte varandra, de kompletterar varandra. De är inte motsatser utan tvillingar.”

Och som en konsekvens av denna självmordsuppfattning om socialdemokratien, riktar man allt sitt grova artilleri mot denna, och nådde så extremt långt som att det tyska kommunistpartiet deltog vid sidan av nazisterna och ”stålhjälmarna” [”Stahlhelm”] i folkomröstningen den 9 augusti 1931 mot Preussens socialdemokratiska regering. Trotskij hade redan sedan 1930 förutsett det katastrofala i en sådan politik, och förespråkade en konsekvent enhetsfronttaktik som enda möjliga väg för att stoppa fascismens framfart. Och kort innan dess triumf, 1932, la han till: ”om den tyska arbetarklassens viktigaste organisationer fortsätter sin nuvarande politik, så kommer fascismens seger att vara nästan automatiskt garanterad, och dessutom inom en relativt kort tidsrymd.” Och han förutsade att i så fall skulle enhetsfronten till slut förverkligas på kyrkogårdarna. Denna vädjan från Trotskij uppvisade stor klarsynthet, vilket händelseutvecklingen olyckligtvis bekräftade några få månader senare.

Men i maj 1934 inträffade en annan ännu mer radikal omsvängning inom den stalinistiska internationalen. Via en *Pravda*-artikel inbjöds den franska sektionen att föra fram åtgärder för en uppgörelse med socialisterna: Sovjetunionen förberedde en omsvängning av sin diplomatiska kurs; detta var också introduktionen av folkfrontspolitiken i alla länder. Vid Internationalens sjunde kongress proklamerade Dimitrov: ”Vi har avsiktligt rensat bort alla klingande fraser om de revolutionära perspektiven från såväl rapporterna som från kongressbeslutet.”

Dimitrov gör sig till tolk för denna politik som Stalin har slagit fast, och har som sina främsta medhjälpare Maurice Thorez i Frankrike och Palmiro Togliatti för Spanien, som är de två europeiska länder där en revolutionär process mognar. Vid valen i maj 1936 vinner folkfronten i Frankrike en stor seger vid valurnorna. Fördelningen av mandaten mellan partierna förändras mycket kraftigt: Frontens borgerliga parti förlorar 43 mandat, från 159 till 116; socialisterna ökar från 97 till 146, och kommunisterna går från 10 parlamentsledamöter till 72.

Även om det kan verka otroligt är detta inte särskilt mycket till behag för Moskva, som endast är intresserat av att stärka den fransk-sovjetiska pakten. Det var uppenbart att den franska arbetarklassen hade radikaliserats och att detta kunde utmynna i ett inbördeskrig, något som till varje pris måste undvikas. *Le Temps* korrespondent i Moskva informerade att "de ledande kretsarna visar ingen entusiasm ... man beklagar radikalernas relativa misslyckande." Och Litvinov säger till korrespondenten för tidningen *Le Petit Parisien*: "Det väsentliga är att Frankrike inte låter sina militära styrkor försvagas. Vi hoppas att inga inre oroligheter kommer att gynna Tredje rikets stämplingar."

Claudín redogör utförligt för denna period och ger detaljerad information som i allmänhet har varit bortglömd. Efter världskriget vidareutvecklades denna politik i Frankrike, men då i en större skala, på regeringsnivå, där det för första gången ingick kommunistiska ministrar. Dessa skulle rädda den franska kapitalismen från den revolutionära vågen inom arbetarklassen, inklusive inom en del av medelklassen. Thorez utdelar sina direktiv: "Man måste kavla upp ärmarna och producera", densamme som några år tidigare hade proklamerat: "Man måste kunna avsluta en strejk."

Under Togliattis ledning förde det italienska kommunistpartiet vid världskrigets slut en liknande politik som det franska för att undvika en socialistisk utveckling, en politik som Togliatti redan som *Ercoli* hade övat på under det spanska inbördeskriget, i blod och eld.

De respektive borgarklasserna gav inte särskilt mycket erkännande till kommunisterna för att de så effektivt hade hjälpt dem att bekämpa revolutionen. Den 5 maj 1947 kastade Ramadier ut de franska kommunisterna ur regeringen, den 30 samma månad gjorde De Gasperi samma sak med sina stalinister och redan innan, 19 mars, hade Spaak bildat en regering utan de belgiska kommunisterna.

Revolutionerna utan tillåtelse

Så betecknar Claudín "den segerrika revolutionen" (Jugoslavien) och "den strypta revolutionen" (Grekland).

Till skillnad från de övriga kommunistpartierna tillämpade det jugoslaviska partiet "redan från den första dagen av Hitlers ockupation en politik som gick ut på att intimt koppla samman den nationella befrielsen med landets revolutionära omvandling, och såg inte den senare aspekten som något för perioden efter segern över inkräktaren, utan som något att förverkliga under själva krigets förlopp". Och det gjorde man: vartefter det nationella territoriet befriades installerades folkmakten, baserad på organ som skapats med direkt deltagande av massorna och de stridande.

Denna politik betraktade Moskva som ren äventyrspolitik, ty den skadade dess samförstånd med England och USA. Som alltid följde Dimitrov Stalins instruktioner, och skickade påstötning efter påstötning till Tito för att tvinga honom att ändra sin linje. Claudín citerar ett exempel på dessa meddelanden, som det är värt att återge:

"När man läser den information ni sänder oss, förefaller engelsmännen och den jugoslaviska regeringen ha fog för sina misstankar att partisanrörelsen är kommunistisk till sin karaktär och syftar till en sovjetisering av Jugoslavien. Varför har ni t ex bildat en särskild proletär brigad? För

närvarande är den väsentliga och omedelbara uppgiften att samla alla antinazistiska strömningar, krossa inkräktarna och slutföra den nationella befrielsen.”

De djupa skiljelinjer som hade manifesterat sig under kriget förstärktes under freden och förvärrades av den kritik som jugoslaverna formulerade mot de franska och italienska partiernas politik. Och slutligen publicerades 28 juni 1948 den Kominform-resolution som fördömde ledningen för det jugoslaviska kommunistpartiet. Alla världens kommunistpartier radade omedelbart upp sig enligt ordern från Moskva, och Belgradregeringen stämplades som fascistisk i en skandalös och ihärdig kampanj. Och trots detta avslöjar Claudín för oss att ”två år tidigare, under 1946, försökte Stalin utnyttja Titos – faktiska eller antagna – fåfänga, genom att i det privata lovorda honom för hans förtjänster, medan han smutskastade Dimitrov, Thorez, Togliatti och Pasionaria”. Detta fortsatte ända tills döden nådde Stalin, och Chrusjtjov, från den ena dagen till den andra, plötsligt sensationellt försonade Moskva med Belgrad.

Det grekiska motståndet hade en liknande revolutionär innebörd och vikt som det jugoslaviska. I slutet av 1944 var man i praktiken herrar över landet. Men dess ledning kände sig svag och gav efter för påtryckningarna från Moskva. Man gjorde eftergifter och underlättade framgången för den brittiska väpnade interventionen mot den grekiska revolutionen. Stalin hade sagt: ”Jag har förtroende för den brittiska regeringens politik i Grekland.” Den engelska imperialismen överlät åt nordamerikanerna uppgiften att kuva de grekiska revolutionärerna, och den 12 mars 1947 offentliggjorde man att USA åtog sig ”skyddet” av Grekland och Turkiet; makten överlämnades åt rojalisterna med Stalins välsignelse. Det stora antalet offer detta förräderi kostat det hellenska folket är välkänt.

Nedmonteringen av Komintern

Slutkapitlen ägnas det som författaren kallar ”Kominform-perioden”, dvs revolutionerna under nedgångsperioden, den nya taktiken, den kätterska jugoslaviska revolutionen, befrielsekampen i Fjärran östern och frågan om den kinesiska revolutionen: problem som alla ledde till sovjetiska krav på en total politisk underkastelse från de kommunistiska sektionernas sida och som mer eller mindre helt och hållet gick ut på att betjäna den ryska nationens intressen, men som också i sig ledde till sönderfall av det monolitiska internationella kommunistiska block som Stalin lyckats forma.

Bevisen gör sig gällande: för att tvinga de kommunistiska partierna att genomföra en nationalistisk politik i sina egna länder (de är patrioter, inte revolutionärer) för att på så sätt bättre tjäna den stora nationella ryska statsmaktens strävanden efter dominans, hade den stalinistiska eller poststalinistiska byråkratin i de olika nationella kommunistiska partierna kommit till slutsatsen att spela sitt eget nationalistiska spel med alla de konsekvenser detta skulle komma att få.

Beträffande de latinamerikanska länderna överträffade detta all sans. Det tog sig uttryck i en total frånvaro av all politisk och moralisk värdighet, och blev till en karikatyr. I de europeiska länderna tenderade man att föra en traditionell socialdemokratisk politik, som socialdemokratin själv avstått från för att integrera sig djupare i det borgerliga parlamentariska systemet. De två viktigaste ”kommunistiska” partierna, det franska och det italienska, har inget annat program eller andra strävanden än att få ministerposter i de kapitalistiska regeringarna, en omöjlig pretention, eftersom borgarklassen för sitt försvar har lärt sig mera än kommunisterna.

Resultatet av denna polycentrism är en tvivelaktig samförståndspolitik med hjälp av vilken varje byråkrati internt utifrån sin egen horisont utvecklar en nationalistisk och konservativ politik, som ger den tillträde till ministerposter, och internationellt för en politik som gynnar den ryska nationalismens intressen. Och till råga på allt, den mycket strikta överens-

stämelsen bland alla ledarna leder till att starkt konsolidera en tät solidaritet mellan alla byråkraterna i försvaret av deras respektive skapade intressen, vilket utgör en enorm reaktionär barriär mot socialismen och alla dess mänskliga värden.

Claudíns arbete avslutas med vad som författaren kallar ”den första epilogen”, ett slags teoretisk sammanfattning av de slutsatser som Claudín drar av de fakta som han behandlar och kommenterar i boken, och föregriper det han tänker ägna sig åt i det andra bandet, eftersom ”med Stalins död tog den kommunistiska rörelsen steget in i sitt historiska förfall, den allmänna krisens stadium”. Det skulle ha varit lämpligt om författaren hade använt ett annat uttryck än ”den kommunistiska rörelsen” när han syftar på stalinistiska antisocialistiska byråkratins ”historiska förfall”. Dessa vilseledande begrepp är ganska vanligt förekommande i boken, det är sådant som ger upphov till en del reservationer mot vissa teoretiska eller helt enkelt politiska ställningstaganden som författaren gör, och där det ibland verkar som han ifrågasätter riktigheten och möjligheterna av socialismen i allmänhet.

Detta band åtföljs i slutet av en omfattande notapparatur som är mycket intressant som referens och även som komplement till texten. Vad som saknas är ett alfabetiskt register, som är så nödvändigt i ett historiskt verk av detta slag, men man får hoppas att detta kommer att tillhandahållas läsaren när verket är färdigt i sin helhet.

Slutsatser

En invändning som vi skulle kunna göra mot *Krisen i den kommunistiska rörelsen* av Fernando Claudín är att den inte erbjuder något perspektiv för en utväg ur denna träskmark. Naturligtvis är detta endast första delen av ett omfattande verk, och det är mycket möjligt att han väntar till den andra volymen med att föra fram botemedlen mot den sönderfallssituation som utgör slutsatsen av detta verk.

Man letar också förgäves, vilket är en brist för en marxist, efter en förklaring till de grundläggande orsaker som är ursprunget till Kominterns urartning, och av hans resonemang följer enbart att den uppstår den var en konsekvens av själva den leninistiska partiuppfattningen, russifieringen av kommunistpartierna och det ryska partiets diktatoriska hegemonin över dessa ända från första början. Det finns ett stort mått av sanning i detta, men förklaringen är inte tillräckligt dialektisk.

Det finns också i verket en viss förvirring, som om det var en konsekvens av dess själva omfång, även om det snarare förefaller mig som en följd av att författaren, efter att ha blivit desillusionerad, brådskande hängav sig åt att läsa böcker och artiklar som han under sin ”alienationsperiod” inte kände till eller som han tidigare inte förstått betydelsen, vilket ännu inte tillåtit honom att få ordning på slutsatserna och som ofta medför att boken ofta verkar en smula omständlig. Vi väntar på den andra volymen.³

Dessa mindre anmärkningar berövar inte på något sätt det stora värdet av denna bok som har stor historisk spännvidd och tillhandahåller information och referenser som ibland är inte är så lätta att finna. Sammanfattningsvis är det historien om storheten och förfallet av en organisation som föddes som det internationella proletariats stora vapen, och som förvandlades till det största hindret för socialismens utveckling i alla länder. Det är också ett arbete av stor dokumentarisk nytta för de nya marxistiska generationerna, för jag tror inte att det finns andra arbeten som på ett så följdriktigt och kronologiskt sätt kritiskt behandlar Kominterns urartning.

³ Som redan påpekats i en tidigare not så kom (tyvärr) aldrig den utlovade fortsättningen på Claudíns arbete. Däremot skrev Claudín en hel del om eurokommunismen.

Boken har försetts med ett förord av Jorge Semprún, som var kamrat till Fernando Claudín i Pasionaria-Carillos kommunistparti och följde samma väg som han. Semprún lägger fram ett slags slutsats som jag redan påtalat att jag saknar i boken: ”När allt kommer omkring handlar det inte om att slita av sig håret eller riva sönder kläderna; det handlar om att lägga grunden för en ny kamp för socialismen.” Och vi kan för vår del lägga till att man inte endast ska ta erfarenheterna av stalinismen med i beräkningen, utan också den av alla revolutionära socialistiska oppositionsrörelser som fram till idag har bekämpat stalinismen.

Översättning: Göran Dahlman

Lästips (mer om Claudíns arbete:)

[Synpunkter på fyra svenska recensioner av Claudíns "Krisen i den kommunistiska rörelsen"](#)